

adskillige hundrede søfolk eller deres enker har fået forøget hjælp fra det offentlige.

Formålet med »De seilte for vår frihet« er at berette om *menneskene*. Det er ikke helt retfærdigt, når det siges i indledningen, at der ikke er skrevet meget om krigssejlerne, og man så ikke nævner Lise Lindbæks »Tusen norske skip« (første udgave New York 1943) og Birger Dannevig: »Skip og menn« (1968), som begge indeholder mange beretninger om enkelte skibsbesætninger og søfarende. – Der peges også mod en planlagt udgivelse i 5 bind om Nortraship og krigssejlerne. Bag nærværende bog ligger utvivlsomt et ønske om, at faghistorikerne giver *søfolkene* den centrale plads i deres store »officielle« værk.

Christian Tørtzen

OSKAR MENDELSON: Jødernes historie i Norge gjennom 300 år, bind II. Oslo, Universitetsforlaget, 1986. 664 s. Ill. 285 nkr.

I 1969 udsendte lektor Oskar Mendelsohn første bind af sit storværk, »Jødernes historie i Norge gjennom 300 år« (anmeldt i H.T. bind 78, 1978, s. 36). Allerede da forelå ms. til bind II, der omfatter tiden fra 9. april 1940 til nutiden. Da en række arkiver imidlertid blev åbnet i de følgende år, måtte udgivelsen vente til 1986.

Mendelsohns arbejde er gennemdokumenteret og anfører altid minutiøst divergenser. Et righoldigt personallhistorisk og statistisk materiale er samlet her. Man ser f.eks. klart forskellen på tyskernes statistiske opgivelser (ca. 10.000 jøder i Norge) og de ca. 1200, der reelt var tale om. Som bekendt halveredes den norske jødiske befolkning gennem deportationer til Auschwitz i 1942–43. Forfatteren diskuterer indgående spørgsmålet om, hvorvidt de norske nazister eller tyskerne var de egentlige initiativtagere. Selvom Mendelsohn hele tiden har været stærkt personligt involveret i sagen, forfalder han aldrig til retorik eller patetiske udsagn. Han beretter nøgternt, næsten lidenskabsløst, om den smagløse propaganda mod jøderne, om arrestationer, nedskydning og mishandling af fanger, om konfiskation af jødernes ejendomme og værdier og følger transporterne helt til Auschwitz, hvorfra kun 25 reddedes.

Omtrent halvdelen af bogen fortæller om besættelsestiden, opgøret efter krigen, modtagelsen af displaced persons (ca. 600 for at »erstatte« de 600 ofre). Uden kommentarer i øvrigt nævner Mendelsohn tit, når talen er om nordmændenes forhold til jøderne, de tilsvarende reaktioner i Danmark. Den anden halvdel af bogen er – ligesom det var tilfældet med bind I – viet det interne menighedsliv, opbygningen efter krigen, problemer med at få boliger og erstatninger, de mere eller mindre ødelagte synagoger i Oslo og Trondheim, som dog snart genindvies under almindelig bevågenhed. Trods problemer med at skaffe tjenestemænd får man iværksat religionsundervisning, børnehaver og alderdomshjem. Foreninger af national og international jødisk karakter rekonstrueres. Mendelsohn behandler ligeledes forholdet til Palæstina/Israel, den fornyede antisemitisme, og i et særskilt kapitel gennemgås jøderne i efterkrigstidens litteratur. Mendelsohn har været aktiv i alt dette ved siden af sin gerning som gymnasielærer, idet han har været i styrelsen for menigheden i Trondheim til 1948, siden i Oslo op til nutiden. Han kender alle aktstykkerne og alle personerne.

For læseren i almindelighed er afsnittene om besættelsestiden nok af størst interesse, og man kan chokeres over de milde straffe, de ansvarlige tyske og norske nazister fik. Det kan også undre, hvor relativt antijødisk store dele af den norske kirke var, men det sorte billede opvejes dog af en række lysende undtagelser, som Mendelsohn flittigt nævner. Specielt Methodistkirken synes at have været positiv over for jøder. Mange blev også hjulpet til Sverige, men ligesom ved bådoverfarten blev der også krævet store summer og solidarisk hæftelse.

For personer, der er interesseret i jødisk historie i særdeleshed, er Mendelsohns bog en guldgrube m.h.t. personalhistoriske oplysninger, ligesom sammenlignende menighedshistorie hermed er muliggjort. Menighederne i Norge er små (som i de øvrige nordiske lande), religiøs indifferens, udvandring til USA, Canada og Israel er en trussel mod deres eksistens. Menigheden i Trondheim er verdens nordligste, så man befinder sig klart i periferien af den jødiske verden. Da Norge var i union med Danmark, kom en del danske jøder til Norge som man kan læse i bind I. Fra 1814 til 1851 var der forbud mod jødernes adgang til riget. I dag er de nordiske bånd stærke. Man er sammen ved alle jubilæer, ved konferencer og kongresser. Ca. 70% af de norske jøder er født i Norden.

Mendelsohns bog er en udtømmende skildring af de norske jødernes historie. De over 1200 sider udgør et imponerende énmandsværk. I Danmark, hvor der har været jøder næsten dobbelt så længe, er det næppe gjort med to bind. Men man kunne ønske, at der en dag ville komme et lignende værk, som i øvrigt nok ville være væsentlig mindre forstemmende læsning.

*Merete Christensen*

JØRGEN H. BARFOD: København kampklar. Københavnsledelsen og den illegale hær 1943-45. Årsskrift for Frihedsmuseets Venner 1988. Kbh., 1988. 163 s. 58 kr.

Jørgen Barfods fremstilling dækker et emne, som forfatteren klart er stærkt personlig involveret i. Det har både fordele og ulemper. Historikeren Barfod er som ung modstandsmand med i en af de aktioner, der beskrives i bogen. Han er umiskendelig engageret i hele forløbet ud fra standpunkter, som dels ser ud til at være udviklet under besættelsen og dels efter. Han har åbenbare personlige bånd til flere af fremstillingens aktører og han udnytter samlinger og beretninger i Frihedsmuseet, som han er nu afgang leder af.

København kampklar skildrer udviklingen af Københavnsledelsen under Frihedsrådets M-/senere K-udvalg og militærgrupperne i København. Militærgrupperne var Københavnsledelsens vigtigste virkeområde, idet sabotagen blev styret direkte fra Frihedsrådets sabotageudvalg. Københavnsledelsens etablering må i ret vid udstrækning skildres ud fra et kildemateriale, der dækker generelle og ofte landsdækkende forhold. De specielle forhold i København kommer derved til at stå noget vagt aftegnet; hvad der afspejler at kildemateriale ikke eksisterer, og ej heller lader sig skaffe længere. En meget fyldig beretning af Egil Barfod lader det københavnske militærarbejde fremstå stærkt Dansk Samling-orienteret – med kommunisterne på en andenplads. Jørgen Barfod benægter at de politiske